

FIRAT ÜNİVERSİTESİ

İLAHİYAT FAKÜLTESİ
DERGİSİ

REVIEW OF THE FACULTY OF DIVINITY

Yıl/Year: 20

Sayı/Number: 2

ELAZIĞ - 2015

HİCRET Mİ TEHCİR Mİ?

Yazan: Hişam Cuayt
Çeviri: Gani ERSOY**
İrfan KAYA***

Yesrib halkının İslam'ı kabul etmesi, Hz. Peygamber'e ve ashabına kucak açması ve bu olay etrafında yapılan görüşmelerin sebeplerine geçmeden önce önemli bir soruya cevap bulmak gerekmektedir. O soru şudur: Peygamber Muhammed (sav) hakkında söz konusu olan şey bir hicret mi yoksa Mekke'den tehcir veya ihraç mıydı? Kaynaklar iradi bir hicretten bahsetmekle beraber Kureyş'in, Peygamber'i tek başına öldürme planlarından ve Hz. Peygamber'in ilahi bir gözetim altında, plan ve dehasıyla bu tehlikeden kurtulduğunu da kaydetmektedir. (Hz. Ali'yi yatağına yatırması, Hz. Ebubekir'le kaçış planları yapması gibi) Fakat Mekke dönemini konu edinen Medenî ayetlere bakıldığında bu ayetlerin hicret anından ve muhacirlerden bahsetmekle birlikte Allah resulü ve ashabının ihracından da bahsettiği görülmektedir. Oysa bu ikisi aynı şey değildir. Çünkü ihraç zor kullanarak ve tehditle olmaktadır. Konuyla ilgili ayetlerin sayısı çoktur. Bunlardan bazıları şöyledir:

1. "(Ey Muhammed!) Seni çıkaran kendi memleket halkından daha güçlü nice memleket halkları vardı ki, biz onları helâk ettik. Onların hiçbir yardımcısı da olmadı."¹
2. "Eğer siz ona (Resulullah'a) yardım etmezseniz (bu önemli değil); ona Allah yardım etmiştir: Hani, kâfirler onu, iki kişiden biri olarak (Ebu Bekir ile birlikte Mekke'den) çıkarmışlardı."²

* Bu makale, Hişam Cuayt'ın *el-Vahy ve'l-Kur'an ve'n-Nübüvve* adlı eserinin ikinci cildinin 291-299 arası sayfalannın tercümesidir.

** Arş. Gör., Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi İslam Tarihi ve Sanatlar Anabilim Dalı, e-mail: gersoy24@hotmail.com

*** Arş. Gör., Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Arap Dili ve Belağatı Anabilim Dalı, e-mail: irfanbaskaya@hotmail.com

¹ Muhammed: 47/13.

3. "Sizi çıkardıkları yerden (Mekke'den) siz de onları çıkartin."³
4. "Allah, sizi ancak, sizinle din konusunda savaştan, sizi yurtlarınızdan çıkaran ve çıkarılmanız için destek verenleri dost edinmekten men eder."⁴
5. "Hani kâfirler seni tutuklamak veya öldürmek, ya da (Mekke'den) çıkarmak için tuzak kuruyorlardı."⁵
6. "Hicret edenler, yurtlarından çıkartılanlar, yolumda eziyet görenler, savaştan ve öldürülenlerin de ant olsun, günahlarını elbette örteceğim."⁶
7. "Bu mallar özellikle, Allah'tan bir lütf ve hoşnutluk ararken ve Allah'ın dinine ve peygamberine yardım ederken yurtlarından ve mallarından uzaklaştırılan fakir muhacirlerindir."⁷

Son iki ayette görüyoruz ki hicret kavramı ihraç kavramı ile beraber kullanılmış ya da ihraç kavramı hicret kavramına izafe edilmiştir. Yine görüyoruz ki ihraç kavramı müminler açısından çoğunlukla "فِي دِيَارِهِمْ" (yurtlarından) kavramıyla hatta bir keresinde de "أَمْوَالِكُمْ" (mallarından) kavramlarıyla beraber kullanılmıştır. Allah resulü açısından ise kavram, fiili olarak tamamen memleketinden yani Mekke'den apaçık ve tam bir ihraç şeklinde kullanılmıştır. Bu kavramın derinine inecek olursak üçüncü Mekke dönemi surelerinde bazen de ikinci dönemin sonlarındaki surelere baktığımızda ihraç söyleminin -Hz. Şuayb ve diğerleri gibi- önceki peygamberler bağlamında sık sık kullanıldığını görürüz. Onlar, zulme uğramış ve yalanlanmış peygamberlerdi. Kur'an-ı Kerim zımnen onlar ile Allah resulü arasında bir özdeşlik kurmaktadır. Nitekim kavimleri onları ihraç ile tehdit etmişlerdi.⁸

Bu ayetlerde kast edilen şey, toplum tarafından zor kullanılarak yapılmış bir tehcir ve ihraçtır. Zaten Hz. Peygamber sürekli olarak ihraç edilmekle tehdit edilmekteydi. Mekki surelerden olan İsrâ suresinin şu ayeti onun kavmi tarafından çıkarılmak ile tedirgin edildiğine şahitlik etmektedir.

² Tevbe, 9/40.

³ Bakara, 2/191.

⁴ Mümtehine: 60/9.

⁵ Enfâl, 8/30.

⁶ Âl-i İmrân, 3/195.

⁷ Haşr, 59/8.

⁸ "Kavminin cevabı ise sadece, Çıkartin bunları memleketinizden! Güya onlar kendilerini fazla temiz tutan insanlar! demek oldu.", "Şu'ayb'ın kavminden büyüklük taslayan ileri gelenler dediler ki: 'Ey Şu'ayb! Andolsun, ya kesinlikle bizim dinimize dönersiniz ya da mutlaka seni ve seninle birlikte inananları memleketimizden çıkarırız.' Şu'ayb, 'İstemek de mi?' dedi." Araf, 7/82,88.

"İnkâr edenler, peygamberlerine; "Andolsun, ya sizi yurdumuzdan çıkaracağız, ya da bizim dinimize dönersiniz" dediler." İbrahim, 14/13.

"Seni o yerden (Mekke'den) sürüp çıkarmak için neredeyse seni sıkıştıracaklardı."⁹

Benim görüşüme göre "مِنْ دِيَارِهِمْ وَأَمْوَالِهِمْ" ifadesi, muhacirlerin çıkarılması hususunda, meselenin evlerine ve kazançlarına el koyma olduğunu ifade etmiyor. Nitekim bu husus kaynakların, anlaşılmalardan olan Abdullah b. Cahş'ın mülklerine ve Süheyb er-Rumi'nin mallarına el konulmasını zikretmelerinden anlaşılmalıdır ki tehcirden sonra gerçekleşmiştir.

Hz. Peygamber'in ashabının tam anlamıyla hicret etmediği bilakis onların ihraç edildikleri veya peygamberlerine arkadaşlık ettikleri görüşü bana göre daha tercih edilebilir bir görüştür. Kureyş'in tasası Hz. Peygamber'in kendisiydi, ashabı değildi. Çünkü toplumdaki akrabalık bağları çok yönlü, fazla ve güçlüydü. Belki buradan Kur'an'ın neden Medine'ye yerleşen Müslümanları muhacir, aynı zamanda yurtlarından çıkarılmış olarak nitelendirdiğini anlayabiliriz. Onlar dolaylı yoldan yurtlarından çıkarılmışlardır. Çünkü Peygamberleri ihraç edilmiş, onlara da ona tabi olmak düşmüştür. Şu halde onlar, hicret etmişlerdir. Çünkü yurtlarından çıkmaya zorlanmamış, fiili olarak kovulmamışlardır. Aksine hicret konusunda peygambere refakat etmeyi tercih etmişlerdir. Hz. Peygamber'e özel olan hususa gelince burada problem kendisini güçlü olarak göstermektedir. Çünkü Kur'an Peygamber'e nispeten hicret kelimesini hiç zikretmemiştir. Aksine tam bir açıklıkla gördüğümüz gibi ihraç kelimesini kullanmıştır. "قَرَيْتَكَ أَلَيْهِ أَخْرَجْتَكَ"

Konuyla ilgili olarak siyer ve tarih kaynakları bize iki olay anlatmaktadır: Birincisi Hz. Peygamber'in memleketinden, kalacak yer ve destek bulduğu Yesrib'e hicret etmeye ve kendisinden önce ashabını hicret ettirmeye karar vermesi ve bunun üzerine Mekke'de zulmün artmasından dolayı Peygamber'in ve müminlerin hicretinin gerçekleşmesidir. Genel kabul bu şekildedir. İkinci olay ise Hz. Peygamber'in, ashabı kendisinden önce Yesrib'e hicret ettikten sonra ölümle tehdit edilmesidir. Nitekim Kureyş onu öldürmeye, dolayısıyla onun Yesrib'e yani ashabına katılmasına engel olmaya karar vermiştir. Yani onu öldürmek gibi en çirkin yolla Mekke'den çıkmasını engellemeye çalışmışlardır. Tefsirlere gelince Taberi bile ihraç kavramının geçtiği ayetlere pek değinmemiş, bu kavramı tam olarak tefsir etmemiştir.

Siyer ve tarih kaynakları ile Kur'an metni arasındaki bu çelişki bizi büyük bir sıkıntıya sokuyor. Çünkü söz konusu olay Hz. Peygamber'in hayatında ve İslam tarihinde büyük bir hadisedir. Olay, hicret olarak bilindiği

⁹ İsrâ,17/76.

için İslam'ın tarihi onun üzerine inşa edilmiş, ona hasredilmiş ve onunla isimlendirilerek kendisine "hicri tarih" denilmiştir. Hicret kelimesi Kur'an'ın kendisinde ruhi ve güçlü bir dini mana kazanmıştır. Nitekim Allah yolunda hicrete önem verilmiş ve o, şehitlikten sonra en büyük mükâfatı kazandıran eylem olarak görülmüştür. Çünkü hicret, aileden, sevdiklerinden ve vatandan kopma ve o, Allah yolunda ölümle eşdeğerdir. Söylenilenlere göre Allah resulü Medine'de, Mekke fethedilene kadar hicret etmeyi neredeyse iman etmemiş olarak saymasıyla beraber da muhacirler Medine'ye akın etmeye başlamışlardır. Şüphesiz bu kavram genişlemiş, yükselmiş ve derin bir dini anlam kazanmıştır. Kur'an, iman ve şehadet kavramlarını beraber kullandığı gibi hicret ve ihraç kelimelerini de beraber kullanmıştır. "قَالَيْنِ هَاجِرُوا وَأَخْرَجُوا مِنْ بَيْتِهِمْ". Bu kavram Medine döneminde tüm dini mertebeler arasında büyük bir merteye elde etmiştir. Bu dini mertebeler iman, nusret (ensar), cihatta şehadet ve cihattır.

Böylece Kur'an, İslam'ı kabul etmekten sonra hicrete çok büyük bir kıymet vermiştir. Ancak bu kavram, söylediğimiz gibi Kur'an'da Allah Resul'ünün kendisi için kullanılmamış, onun izni ile hicret eden müminler ve ondan sonra hicret edenler için kullanılmıştır. Allah Resul'üne gelince o, ihraç edilmiş, iradî bir hicreti seçmemiştir. Gerçi o, bundan önce bir kez daha çıkarılmıştı. Taif'te sığınılacak bir yer aramış fakat bu çaba çok çabuk başarısızlıkla sonuçlanmıştı. Bu ilk ihraç, Mut'im b. Adiy'in emanı olmadan Mekke'ye girmesinin mümkün olmamasıyla açıklanır. Yoksa harem sınırlarından çıktığı ya da Ebu Cehil ve özellikle Ebu Talib'in vefatından sonra Haşimoğullarının lideri olup ondan himayeyi kaldıran Ebu Leheb tarafından dozu arttırılan baskı ve zulmün varlığı ile ilgili değildir. Ki Ebu Leheb hakkında söylenir. Zira baskı ve zulüm bir süredir devam etmekle beraber Ebu Talib'in vefatı ve Ebu Leheb'in himayeden çıkarmasıyla güçlenmiştir. Nihayetinde bu zulüm süreci kesin bir karara ya da bu kesin kararı düşünmeye ulaşmıştır. Eman arama işi bu ihraç sebebiyledir. Çünkü eman olmadan bu kararı aşmak mümkün değildi. Muhtemelen Mut'im'in emanı belli bir zaman ile sınırlıydı. Fakat bu, nisbi olarak uzun bir zamandı (bir veya iki yıl). Allah resulü bu sürede Taif'ten sonra kabileleri, son olarak da Yesrib halkını davet etmeye ve onlarla ittifak yapmaya imkân bulabildi ki bu, himayesiz mümkün değildi.

Bu dönemde Hz. Peygamber, onu tehdit eden ve hakkında kesinleşmiş olan himayeden çıkarılma kararından kendisi ve ashabı için bir çıkış yolu bulmalıydı. Diğer yandan ayetin öldürme, ihraç ve hapsetme çerçevesinde işaret ettiği şey Ebu Talib'in ölümünden hemen sonra, Kureyş'in

Hız. Peygamber'in durumuyla ilgili yaptığı istişarelerdir. Nihayetinde ihraca karar verilmiştir.

Biz Hız. Peygamber'in reddedilme ve aşağılanma dışında herhangi bir şeyle karşılaşmayacağı Taife sığınması için Kureyş'in ihraç kararı dışında herhangi bir sebep göremiyoruz.

Yesrib ehlinin veya çoğunun belirli sebeplerle Müslüman olması mucize gibidir. Bu sebeplerin bir kısmı temel, bir kısmı ise şartlara bağlıdır. Çünkü birinci ve ikinci akabe biatlarında (şayet ikinci akabe biatının varlığı doğrusa) gerçekleşen olayların bir yıl ya da bir küsur yıl içinde devam etmesi mümkün değildi. İbn İshak'ın, "Yesrib ehli ikinci akabe biatında savaş için söz vermişlerdir." şeklindeki görüşünü kabul etmek mümkün değildir. Bu büyük ve ciddi bir hatadır. Tek bir biat vardır o da "bey'atu'n-nisâ" olarak bilinen ve onu kendi yurtlarında koruyacaklarına dair söz verdikleri biattır. O zamanlar Hız. Peygamber sığınılacak bir yere ve himayeye ihtiyaç duyuyordu. Çünkü o, kabilesinden kovulmuş daha sonra da himayeden çıkarılmıştı. Sanki o, kabile dışı ilan edilmiş veya buna benzer bir durumdaydı.

Siyer'in, Kureyş'in bu "hicret" ve sonuçlarının kendi aleyhlerine döneceğine dair endişeleriyle ilgili rivayetlerine gelince genel olarak bunların bir dayanağı yoktur. Çünkü bu, geleceği hali hazıra getirmektir. Çünkü Kureyş, ihraca karar veren taraftı. Bundan dolayı Hız. Peygamber'in ve ashabının çıkarılmalarıyla nihai olarak rahat edeceklerdi. Yani bu, on küsur yıldan beri Kureyş'i endişeye sürükleyen bir problemi ortadan kaldırmak anlamına gelmekteydi.

Kureyş, İslam'ın kendi çocukları ve köleleri arasında yayılmasını durdurmak için ciddiyetle çabalaması sayesinde ilk kargaşa sürecinde birkaç yıl bunda başarılı oldu. Bu sürede Müslümanların sayısı 100'ü geçmedi. İşte bu ikinci bir fitneyi ortaya çıkardı ki bu fitne başkalarının İslam'a girmesine engel olma ve onları hicretten men etmekten daha öte bir şeydi. Hatta daha ileri giderek Hız. Peygamber'in ihracına, problemin tamamen ortadan kaldırılmasına ve bunun için bedel ödemeye karar verdiler. Bu ağır bir bedeldi. Çünkü onlar, Kureyş'in hicret eden gençleri ve kızlarında, sayılarının azalmasında ve bağlarının kopmasında kendini gösterdiği üzere yaşayan bir uzvu bedeninden koparmış oluyorlardı. Bu tehlikeli bir karardı. Çünkü bu karar, en büyük kenetlenme ve alışlagelmiş yapı üzerinde kalmak konusunda kabilenin zayıflaması anlamına geliyordu. Hiç kimse Kureyş eşrafının rahatlıkla ve sıkıntısız bir şekilde bu kararı aldığını zannetmesin. Çünkü bu kabile, mensuplarını çok seven narsist bir yapıya sahipti. Böyle bir yapıda olmasına

rağmen nihai olarak sıkıntı ve üzüntüyle böyle bir ayrılık yaşamıştı. Biz burada kaynaklarımıza yansıyan şekliyle insani üzüntünün çok büyük olarak yaşandığı anneler, kardeşler ve eşlerden bahsetmiyoruz. Zira Kureyş'te güçlü bir toplum hissi vardı. Bundan dolayı Peygamber hakkında "birliğimizi parçaladı" diyorlardı. Aynı şekilde onlarda İslam'a karşı çıkmalarını da açıklayan dâhili ve harici düzene bağlılık hissi vardı.

Aslında İslam'ın gelişme sürecini düşündüğümüzde -Mekke ve Medine olmak üzere- onun doğu, kuzey ve güneydeki krallıkların ve bedevi toplumun üzerinde yüksek insani değerlere sahip, iki toplumun yaşadığı bir bölgede var olduğunu görürüz. Kureyş, şiddeti bitirmiş, kendi boyları arasındaki savaşları tamamen ortadan kaldırmıştı. Bundan dolayı bir Kureyşli diğer bir Kureyşliyi öldürmezdi. Bunun sebebi sadece kısasa (intikam veya diyet) maruz kalma korkusu değil, toplum birliği hissi, hilm, düşünce ve sevgi idi.

Gerçekte ahlaki olarak bu küçük toplum, ciddi anlamda gelişmiş bir toplumdu. Eğer böyle olmasaydı Hz. Peygamber orada zuhur edemez ve onlar büyük bir imparatorluk kuramaz, insanlığın önderi ve lideri olan diğer medeniyetlerin üzerinde bir medeniyet oluşturamazdı.

Medine'ye gelince bu şehir kendini yabancı bir adama adanmış, ilk olarak peygamberlik değerlerine iman için ikinci olarak da geçici sebeplerden dolayı evlatlarını kurban etmişti. Burada kahramanlık ve vefa vardır. İşte böyle büyük bir tarih, -ruh ve medeniyet tarihi- ancak büyük insani hasletler sayesinde ortaya çıkabilir. Bunun anlamı şudur, Kureyş dâhili bir bölünme, şiddetli ve kuvvetli bir şekilde onu ebediyete kadar ateş içinde kalmakla korkutan Kur'ani hitap karşısında on yıl boyunca sadece sabretmiş ve buna alay ile karşılık vermiştir. Çünkü alay etmek acizlerin silahıdır. Şimdi ise açık fakat zamana yayılmış ve merhaleleri olan bir kararla buna cevap veriyordu. Çünkü Hz. Peygamber bir sığınak bulana kadar civar anlaşmasıyla himaye ediliyordu. Fakat onların onu öldürmek istemelerine gelince bu, onların toplumsal gerçeklerine tamamen aykırıydı. Önlerinde üç ihtimalden biri bulunuyordu. "ان يقتلوك أو يئبثوك أو يخرجوك" (seni öldürmek yahut hapsetmek veya çıkarmak istiyorlar.) Bu sır, Ebu Cehil gibi bazılarına açıldı. Eğer Ebu Leheb'in Hz. Peygamber'e olan nefreti bilinmeseydi ona bile açılmayacaktı. Bununla beraber Ebu Leheb, Abdumenafoğulları'nın devamı olan Ümeyyeoğulları, Muttaliboğulları ve Nevfeloğulları'ndan herhangi birisinin öldürülmesini kabul etmiyordu.

Siyerin bu konuda söyledikleri tahkik edilmemiş, hatalı, kurgu ürünü ve tam bir çelişkidir. Çünkü onlar onu öldürmeye karar vermediler. O da kendilerini takip eden ayak takımından Hz. Ebubekir ile beraber kaçmamıştır. Mağara kıssası sadece Allah'ın onlara sükûnet indirmesidir. Yani nebisine huzur indirmesi ve Peygamber'in, hüznünden dolayı arkadaşını teselli etmesidir. Çünkü hicret büyük oranda umutların kaybolmasıdır ve böyle bir şeye Allah'a güven olmadan sabredilemez: *"Hani o arkadaşına, Üzülme, çünkü Allah bizimle beraber diyordu."*¹⁰

Burada hassas bir noktaya ulaşmaktayız: Tehcir, fiili olarak ebedi ve ölümden daha şiddetli bir ayrılığı ifade eder. Nitekim ayrılıkta bilinç ve hatırlama hala canlıdır. Ayrıca tehcir vatan toprağından çıkarılmayı ifade etmekle birlikte kardeşlikleri ne kadar büyük de olsa, sevgileri ne kadar da artsa yabancılarla beraber yaşamaya çalışmaktır. Yine tehcir, yurtları, malları, sevenleri, arkadaşları, komşuları bilinmezlik, fakirlik ve düşük sığınmacı hayatı yaşamak üzere terk etmektir. Bu, bütün muhacirler için geçerlidir.

Hz. Peygamber ve ona yakın ashabına gelince, durum onlar için daha vahimdir. Evet, Peygamber kalacak bir yer ve himayeye ulaştı. Himaye, kaynaklarda geçtiği üzere Kureys'in şaldırmasıyla ortaya çıkan bir savaştan dolayı değildi. Doğrusu ihraç, kabileden -Kureys'ten- hal' gibidir. Kabile, kimlik ve himaye veren şeydir. Himaye ise kişinin kan bağı ismiyle yaşamasıdır. Hz. Peygamber ihraç sebebiyle azl edilmiş bir kişiye dönüştü ve kanı heder edilmiş gibi oldu. Bundan dolayı o, akabede insanlardan "kadınlarını ve çocuklarını korudukları şeyden" kendisini de korumaları hususunda ısrar etti. Hz. Peygamber bunu akidelerinde, uymaları gereken ahlakta ve İslam'ın mahiyetini tebyin etmede Yesrib halkının İslam'ı kabul etmeleriyle eş değer gördü. En doğru olan İbn İshak'ın 2. Akabe biatını "bey'atu'n-nisa" olarak adlandırmasıdır. Nitekim birincisinde herhangi bir anlaşma yoktur. Sadece İslam'ın arz edilmesi ve bazılarının Müslüman olması vardır.

İhraç meselesinin büyük tehlikesine dönecek olursak o, maddi, insani ve kanuni boyutlarından daha büyük bir anlam ifade etmektedir. O zamana kadar O, memleketine yani şehrine ve kavmine gönderilmiş bir Peygamber iken ihraç ile esas olarak kavmini yeni dine girmeye ikna etme konusundaki başarısızlığı ortaya çıkmış olacaktı.

İrادی ve geçici bir hicret ile bunun gibi nihai bir ihraç arasındaki fark büyüktür. İrادی bir hicrette Habeşistan hicretinde olduğu gibi bir açılım

¹⁰ Tевbe, 9/40.

olabilir ve Hz. Peygamber Mekke'de kalabilirdi. Nihai ihraç, açık bir saldırganlık, bağları koparmak ve her şeyden önce İslam'ı, Müslümanları ve Peygamber'i sürmektir. O, fasit olarak gördükleri bir uzvu cerrahi bir müdahale ile koparmaktır. Bu fasit görülme, eskilerin vefat etmesinden sonra Hz. Peygamber'in yaşıtlan ve yeni yönetim nesli açısından böyleydi. On yıl veya daha fazla ya da kaynakların çoğunun ifade ettiğine göre on üç yıl sabır, davet, vahyi kabul ettirme sıkıntısı ile geçmiş ve Kur'an büyük oranda bu dönemde teşekkül etmişti. Alay etme, husumetten dolayı saldırı, zayıflara azap edilmesine ek olarak cehalet yapısı ve bazen de eziyet... Bütün bunlar gösteriyor ki sanki tüm çabalar boşa gitmiş ve Mekke'de herhangi bir sonuç alınamamıştır.

Açıktır ki toplumsal aidiyet burada etkisini tam olarak göstermemiştir. Zira aşiretlerin liderleri Müslüman olmamıştı. Eğer Müslüman olsalardı diğerleri de onlara tabi olurlardı. Bu reddedişin tek sebebi şeref ve liderlik konusundaki rekabet sorunu değildi. Çünkü onun nübüvvetini itiraf etmek bir yönüyle onun Allah'la olan münasebetinden dolayı kendilerine üstün olması ve onlara hükmetmesi anlamına geliyordu. Reddetmenin Kur'an'da geçtiği üzere daha objektif sebepleri vardı.

Temelde Mekke'nin tek başına Müslüman olması mümkün değildi. Çünkü böyle bir durumda onun etrafında bulunan Huzaa, Kârre, Ehabîş, Kinane, Sakif ve Maad Hevazinleri gibi kabilelerin de Müslüman olması gerekirdi. Ayrıca söz konusu durum bölgesel putperestlik kültürünün tamamen ortadan kaldırılması anlamına geliyordu. Fakat bu, sadece Peygamber'in hayatının sonunda gerçekleşecek bir durumdu.

Gerçek şudur ki Kureyş, putperest kültürün üzerinde kalmaya devam edecek ve bir kuvvetle karşılaşmadan, müellefe-i kulüb'e verilenlerden faydalanmadan ve yeni devlete intisap etmeden Müslüman olmayacaklardı. Devlet, onun vurucu kuvveti ve malî imkânları, Kureyş'in ileri gelenlerini isteyerek ya da istemeyerek İslam'a girmelerini sağlayan sebeplerdi. Yoksa ilk gelen muhacirlerin ve müminlerin Müslüman olmalarında etkili olduğu şekilde içten gelen bir kanaat ve yeni değerlerin cazibesi değildi. Bu yönüyle Hz. Peygamber'in ihracı, Kureyş'in asla içten gelen bir meyille ve kendilerinden yapacakları bir girişimle Müslüman olmayacakları anlamına geliyordu. Yani yeni inançların hakikatine ve Allah'a teslim olmayacakları, O'na ve resulüne boyun eğme yolunu seçmeyecekleri anlamına geliyordu. Zaten İslam'ın manası da boyun eğme ve itiraftır. Buradan anlıyoruz ki Hz. Peygamber'de daha önce de söylediğimiz ve tekrar ettiğimiz gibi bir

başarısızlık hissi vardı. Bununla beraber meçhul gelecekteki şartlar ne olursa olsun Allah'a, onun hakikatine ve onun rolüne olan güveni tam bir Peygamber gibiydi.

Ancak bu gelecek iki konunun tam olarak ortaya çıkacağını gösteriyordu: Din, ümmete girmenin bir kapısıydı ve sonuna kadar kaybolmadan baki kalacaktı. Mekke daima onun gözlerinin önünde olacak ve vazgeçilemeyecek bir konumda olacaktı. Orada başarısızlıkla beraber bir açılım ve ümit vardı. Buna fetih de diyebiliriz. Hz. Muhammed ve ashabi sahraya, bedevilere, etraftaki devletlere veya onlardan geriye kalanlara sığınmadı. Doğrusu onlar, uzak olmayan ve ileri gelenlerinin büyük bir kısmı sıkıntısız bir şekilde İslam'a giren bir şehre sığındılar. Onların İslam'a girişi öyle hızlı olmuştu ki Kureyş'in sürekli ve inatçı reddedişleriyle karşılaştırıldığında bu durum günümüze kadar süregelen bir sır gibiydi. Düşmanlıkla karşılaştığı zamanlarda burada biz bir kabul, güler yüz ve teslim olma eğilimi görmekteyiz. Hz. Peygamber de Medine'yi bir sığınak, anlaşma ve velâ yeri değil de sabit bir yerleşim ve güvenilir bir ortamda kalacağı hicret mekânı olarak görmüştür.

Böylece bir taraftan Mekke kaybedilmiş fakat diğer taraftan Medine ona açılmıştı. Bu yönüyle nihai bir istikrar için Yesrib'e gitmek, sıkıntılı ihraç şartlarını ortadan kaldırmakla bir hicret olmaktadır. Kur'an ve Müslümanlar hicret kavramını yüceltmekte haklılar. Burada İslam, gerçekliğin ortasına girmeye başlayacaktı. İslam'ın epik hikâyesi, birinci Kur'an döneminden üçüncü Kur'an dönemine kadar git gide derinleşen edebi, fikri ve metafizik bir davet olmanın ötesine geçmeye başlayacaktı. Bu, fikri ve edebi ikna sürecinin Mekke'de hiçbir fayda vermemesinden sonra gerçekleşen bir durumdu. Zaten Yesrib halkının Müslüman olmasındaki temel etmen de bu değildi. Belki de Kureyş'in inkârı Hz. Peygamber'in fikrinde derinleşmesine, kendi özüne dönüp oradan A'râf, Ra'd, En'âm, Yûsuf ve İbrâhîm sureleri vasıtasıyla daha güçlü dini bir tasavvur ortaya çıkarmasına sebep olmuştur.

Hicret/İhraç bir kez daha bize şöyle diyenin sözünün ne kadar doğru olduğunu ifade etmiş oldu: Hz. Peygamber'in ilk Müslüman olan az sayıdaki insan dışında kavmi üzerinde herhangi bir kerameti yoktu. Kureyş, Muhammedî dine gönül rızasıyla girmemişti. Burada kastettiğim asıl Kureyşlilerdir.